

Marko Zajc

## Žumberak kot pozabljena regija\*

### Ali kako lahko mejno območje zmede slovenske politike

»Naj navedem le en slučaj v žumberskem okraju. Nek gospod je prišel v okraj Dragoševce, kjer je bil semenj, potegnil je papir iz žepa in ljudi povpraševal, katere občine bi bile pri volji, da bi se spojile z Metliškim okrajem. Ko je to vprašanje stavil, bilo je več ljudstva okoli, ki so rekli: Udri ga, to je špijon! In tisti gospod bi bil morda smrt storil, ako ga bi ne bili prijatelji branili. Iz tega se ne vidi, da bi ljudstvo posebno želelo združiti se s Kranjsko.«<sup>1</sup>

Jožefa Pirnata, sicer diurnista pri metliškem notarju, ki je 29. avgusta 1881 javno nagovarjal Žumberčane naj s podpisom podprejo priključitev h Kranjski, je pred razjarjenimi Uskoki rešila orožniška patrola.<sup>2</sup> Sejemske ozračje, ki je botrovalo sicer osamljenemu incidentu je bilo, če si lahko dovolim tako primerjavo, na nek način značilno za celoten spor glede Žumberka. Še zlasti barantači iz vrst slovenskih politikov bi na živinskem sejmu težko sklenili dobro kupčijo. Najprej so bili prepričani, da nekaj hočejo, spet drugič da nočejo, dokler se niso razdelili na tiste, ki nočejo, pa vseeno bodo in na tiste, ki so že prej hoteli, pa tega niso storili.

Vprašanje pripadnosti Žumberka je največ pozornosti zbujalo v letih razpuščanja Vojne krajine (1871–1881). Obmejna deželica je pred naselitvijo Uskokov in organiziranjem Vojne krajine v 16. st. spadala pod deželo Kranjsko. Ta je sicer tekom stoletij izgubljala vpliv nad tem področjem, dokler ga ni s priključitvijo Žumberka h karlovškemu generalatu 1746 popolnoma izgubila, vendar se svojih pravic ni nikoli odrekla.

Slovenske politike je problematika spravljala v zadrego vsaj iz dveh razlogov: »Zgodovinska« priključitev Žumberaka je bila v nasprotju z »naravno« idejo Zedinjene Slovenije, obenem pa jih je strah pred nemško nevarnostjo iz severa silil, da gledajo na slovensko emancipacijo zgolj skozi jugoslovanska očala. Historična misel je bila pri Slovencih vseeno prisotna, še zlasti na Kranjskem. Bleiweisove Novice so že v začetku ustavne dobe zapisale: »če bi južni sosedje na Hrovaškem hoteli kaj sebi prilastiti, bi se jim poprej utegnili reči: Šumberk, Reka, Terst je naš; pustite Terst, dajte Reko in Šumberk nazaj.«<sup>3</sup>

Potem, ko je cesar po vročih avgustovskih pogajanjih med avstrijsko in ogrsko delegacijo 1869 zaukazal delno razpustitev Vojne krajine<sup>4</sup>, je zadeva odmevala tudi v Ljubljani. Staro-slovenske Novice so se sredi septembra istega leta s spoštovanjem razpisale o zavzemanju kranjskih pogajalcev za žumberški distrikt leta 1847 in obenem razglasile, da »Žumberčani radostno nam željo razglašajo, da bi prišli zopet pod vojvodino Kranjsko, kakor so nekdaj bili.«<sup>5</sup> Tudi mladoslovenska stran priključitvi ni nasprotovala. Dr. Valentin Zarnik je Žumbe-

\* Referat na 31. zborovanju slovenskih zgodovinarjev »Regionalni vidiki slovenske zgodovine«; Maribor, 10.–12. oktobra 2002.

<sup>1</sup> Stenografični zapisnik dvanajste seje deželnega zbora ljubljanskega dne 21. oktobra 1881, str. 234.

<sup>2</sup> AS 33, konvoluti, konv. 548, šk. 252, dopis črnomaljskega okrajnega glavarja št. 358.

<sup>3</sup> Novice, 6. 3. 1861.

<sup>4</sup> Glej: Mirko Valentić, Vojna krajina i pitanje njezina sedinjenja s Hrvatskom 1849–1881, Zagreb, 1981 tr. 166.

<sup>5</sup> Novice, 15. 9. 1869.

rak kot del Kranjske na nek način predvideval v svoji zahtevi po »kronovini Sloveniji«, ki je vsebovala tudi historične prvine. »Pri kotku, segajočemu v kranjsko deželo, znanemu po imenu: žumberske stotnije in Marindol /.../ naj bo na izvoljo dano združiti se z novo kronovino.«<sup>6</sup>

Tudi kranjski deželni zbor ni ostal ravnodušen. Razpravo je sprožil metliški graščak vitez Savinschegg 19. oktobra 1869. V svojem govoru se je naslonil predvsem na slavno zgodovino in kranjski patriotizem: »Kranjska ima po mojem mnenju zakonite pravice do obeh področij /.../, to imam tudi za stvar časti, kajti deželno zastopstvo za nekdanjimi stanovni, ki so to vprašanje že sprožili, ne sme zaostajati.«<sup>7</sup> Habsburžani so po mnenju Savinschegga z naselitvijo Uskokov rešili nič manj kot celotno zahodno civilizacijo. Z njim so se strinjali tudi slovenski poslanci, še zlasti že prej omenjeni dr. Zarnik, ki je govornika celo prekinjal z navdušenimi »dobrokljici«: »Krajišniki so se borili in dajali kri za cesarja in domovino. (vzklik Dr. Zarnik: Živio!) /.../ Nepravilno bi bilo, če bi bilo od vseh avstrijskih ljudstev zgolj eno obsojeno na molk (vzklik Dr. Zarnik: Dobro!). Njihove interese se mora zaščititi!«<sup>8</sup> Domoljubni predlagatelj o tem, da si prebivalci teh področij želijo zveze s Kranjsko, ni niti dvomil. Priznal jim je pravico do samoodločbe, ki jo bodo, o tem nihče ne dvomi, uporabili za priključitev h kranjski »domovini«. Savinscheggovo zahtevo naj se avstrijska vlada trudi za uveljavljanje kranjskih pravic so podprli vsi poslanci ne glede na ideološko in nacionalno pripadnost.

Leta 1871, ko je zadeva spet postala aktualna, so slovenski politiki opazili lastno nedoslednost in spremenili svoje mnenje. Historične pravice Kranjske se enostavno niso prilegale zahtevi po rušenju deželnih meja in ustanovitvi Zedinjene Slovenije. Nedvomno je imel veliko vlogo pri tem Miklošičev govor v zgornjem domu državnega zbora 11. maja 1871. Prvak slovanske etnografije očitno ni bil pristaš historičnega prava. Nesmiselnost zgodovinskih zahtev je ilustriral z naslednjim domišljijanskim primerom: »Kaj bi rekel visoki zbor, če bi eimeniten zgodovinopisec kraljevine Češke stopil sem in visokemu zboru predložil, da je bila Moravska stoletja odvisna od Češke in če se nato dokaže pravica, da naj bi /.../ zvezo spet vzpostavili. Mislim, da visoki zbor ne bi privolil; kot tudi ne bi mogel privoliti. Stvari so se spremenile in zgodovina na katero se tukaj sklicujemo, ni zgodovina iz leta 1000 ampak iz leta 1800.«<sup>9</sup> O trditvi, da se tamkajšnje prebivalstvo želi priključitve h Kranjski Miklošič odkrito dvomi: »To se ne ve! Prav tako ne vem, če posebno hrepenijo po tem, da bi postali Hrvati. Le če se ljudstva precej študira, če se spomnimo, kako težko stopijo iz staroživečih povezav in začnejo z novimi /.../, bi dvomil, ali hrepenijo po tem, da bi postali Kranjci.«<sup>10</sup> Miklošiču moramo tudi priznati neke vrste preroštvo, saj je pravilno napovedal, da bo druga stran monarhije zadevo zavlačevala: »Poznamo žilavost Ogrske. Na našo škodo smo jo spoznali in v zadnjem času ni izgubila na žilavosti. Zadeva se lahko vleče v neskončnost in posledica tega bo, da bosta oba distrikta še naprej ostala pod začasno upravo.«<sup>11</sup>

Kranjske pravice je še posebej goreče zagovarjala »nemška« ustavoverna stran, kar je v

<sup>6</sup> Zarnikov program se nahaja v: Fran Levstik, Zbrano delo, 9. knjiga, str. 160.

<sup>7</sup> Stenographischer Bericht der fünfzehnten Sitzung des Landtages zu Laibach am 19. Oktober 1869, str. 172.

<sup>8</sup> Ibid.

<sup>9</sup> Index sammt Rednerverzeichnis und Anhang zu den stenographischen Protokollen des Herrenhauses des österreichischen Reichsrathes für die VI. Session 1870 – 1871, str. 208.

<sup>10</sup> Ibid.

<sup>11</sup> Ibid.

<sup>12</sup> Možno je tudi, da je avtor sam urednik Josip Jurčič: »Jurčiču bi mogli pripisati npr. članek »Žumberk in Marindol v Vojaški granici« /.../ pod oznako – Č. Seveda pa je verjetneje, da ga je napisal kdo drug od sodelavcev Slovenskega naroda, saj se je Jurčič podpisoval tedaj v Slovenskem narodu z začetnico svojega priimka.« (Josip Jurčič, Zbrano delo, knjiga 10, Ljubljana 1982, opomba na str. 578)

oči zbudlo tudi pisca<sup>12</sup> pri Slovenskem narodu, ki se je odkrito spraševal: »Kako to, da se ti Nemci tako interesirajo za narastaj Kranjskega? Že samo to je sumno /.../ Nemški časniki, ki bi Slovenca in Kranjca najraje v žlici vode utopili, so v tem vprašanju ljubeznivi in nam prav privoščijo, da bi dobili Žumberk in Marijin dol.«<sup>13</sup> Nemška prijaznost je lahko samo hinavska, zato je predlaga pisec doslednost: »Historično pravico ima zares Kranjsko na to zemljišče. Ali mi stojimo na stališči narodnega prava, ter moramo dosledni biti, in ne tam, kjer ni potreba, odstopiti od tega samega.«<sup>14</sup> Popuščanje Hrvatom se zdi piscu celo dobro za narodov blagor: »Kranjsko, Slovensko tako ne misli, da bi bilo na veke odcepljeno od juga, zato nič ne škoduje, nego morda še koristi ako Slovenci pustimo da ima trojedina kraljevina eno zagozdo v telo Kranjske, za katero zagozdo se bode potegnil kazneje še drug del Slovenije k jugu.«<sup>15</sup> Članek zaključi z mislijo, ki zrcali odnos tedanjih slovenskih politikov do sebe in svojih sosedov: »Kakor rečeno, ne vlecimo se za to anektiranje čisto nič; varujmo se vsake škodljive zamere med brati. Mi Slovenci, ko bolj mrzle krvi ljudje, moramo preudarni biti in popustiti marsikaj – samo ne boja proti germanskemu molohu!«<sup>16</sup>

15. julija 1881 je bila razpuščena celotna Vojna krajina, Žumberak in Marindol sta začasno pripadla hrvaški upravi, čeprav je bil grof Taaffe na pogajanjih odločno proti.<sup>17</sup> Slovenski poslanci v kranjskem deželnem zboru, za razliko od tedanje nemške večine, priključitve Žumberaka niso podprli.<sup>18</sup> Razdvojenost Slovenskih politikov je lepo razvidna iz njihovega manjšinskega predloga, kjer po eni strani priznavajo »da je pravica kranjske dežele do Marjindolske občine ter do žumberškega okraja zgodovinsko dokazana /.../ in da se jej ta pravica ne sme kratiti, ker drugače bi se pravica prav žalila.«<sup>19</sup> Po drugi strani pa so prebrisano pozvali deželni zbor naj odstopi od priznanih pravic in naj rajši zamenja kos nekdanje Kranjske za železnico, ki bi povezala Dolenjsko s hrvaško stranjo. Priključili naj bi samo majhno marindolsko občino in zaokrožili meje. S tem so se bržkone hoteli pokazati kot zagovorniki kranjskih interesov ne da bi kršili lastna naravnopravna načela.

Pisci pri Slovenskem narodu so bili prav tako neuglašeni. Še 7. avgusta je ta časopis priključitev Žumberka vneto zagovarjal in Hrvate okrcal, da »našoj vladi sila za zlo jemljejo« ker se za to poganja »in govore o »njemačkem gladu«. Kar se tega tiče pač nij govora o nemštvu, kajti /.../ Kranjska nij nemška niti nikoli ne bode, če Bog da in sreča junaška!«<sup>20</sup> Dva meseca kasneje so zamenjali ploščo in se strinjali s slovenskimi politiki naj se žumberški okraj prepusti troedinici.<sup>21</sup>

Slovenski politiki v kranjskem deželnem zboru svojih simpatij do Hrvaške niso skrivali. Poročevalec narodne manjšine Navratil je že na samem začetku omenil, s kakšnim navdušenjem so Hrvati pozdravili razpustitev Vojne Krajine: »Ali, gospoda moja, tudi mi smo poklicani, da slavimo z brati Hrvati velikanski čin blagodušnega cesarja.«<sup>22</sup> Kljub temu je prepričan, da bi se dalo kranjske historične pravice s pametnimi potezami unovčiti: »Znam, da se bo tej

<sup>13</sup> Slovenski narod, 23. 5. 1871.

<sup>14</sup> Ibid.

<sup>15</sup> Ibid.

<sup>16</sup> Ibid.

<sup>17</sup> Mirko Valentić, Vojna krajina..., str. 339.

<sup>18</sup> Kranjski deželni zbor je o tem ponovno razpravljal 21. oktobra 1881.

<sup>19</sup> Predlog manjšine pomnoženega upravnega odseka o 2. resoluciji v zadevi nekdanjega žumberškega okraja in občine Marjindol, Priloga 54, Stenografični zapisniki ... 1881, str. 593.

<sup>20</sup> Slovenski narod, 7. 8. 1881.

<sup>21</sup> Slovenski narod, 20. 10. 1881

<sup>22</sup> Stenografični zapisnik dvanajste seje deželnega zbora ljubljanskega dne 21. Oktobra 1881., str. 233. Poslanec Navratil.

železnici najbolj upiralo ogersko ministrstvo, ker hočejo Madžari ves promet via Pešt imeti, in mislim da ne pridemo do te železnice, ker gospod Luckmann je že rekel, da so Madžari vsegamogočni. Vprašam toraj: kaj je več vredno, dolenjska železnica ali žumberski okraj? – Mislim, da prednost damo železnici. Če se ne približamo mi Ogerski vladi, delalo se bode z nami, kar se je s Hrvati glede Reke, ki so leto za letom dokazovali, da je Reka hrvaška, ali vse zastonj.«<sup>23</sup>

Na nasprotni strani je poslanec Luckmann narodnjakom zabrusil, da se enostavno ne znajo pogajati. Če bi Ogrom že v naprej odstopili Žumberak, bi s tem enostavno izgubili pogajalski objekt za nadaljnje barantanje. Karl Deschmann pa je bil mnenja, da so Belokranjci in Žumberčani pravzaprav isti narod: »Kar se tiče njihovega jezika in tradicije, opjevajo Žumberčanje v svojih ljudskih pesmih Kraljeviča Marka prav tako dobro, kot Metličani in Črnomaljci.«<sup>24</sup> Deschmann je potrkal še na tradicionalno kranjsko podobo Hrvatov kot »tatrov«, kajti če bi imeli Hrvatje podobne zakonite pravice do Kranjskega ozemlja, bi jih po njegovem mnenju bolj energično zagovarjali. »Že zdaj lahko v hrvaških časopisih berete /.../, da je kranjska nižina Kolpe hrvaški teritorij, da morajo biti Metliški okraj, Črnomelj in Kostanjevica priključeni k Hrvaški.« Ako se bo pogajalo na način, ki ga predlaga slovenska manjšina, zaključuje Deschmann, se lahko zgodi, da bo tvorila mejo med Kranjsko in Hrvaško namesto Kolpe Krka.

Priključitvi Žumberka je najbolj čustveno nasprotoval ravno tisti dr. Zarnik, ki je leta 1869 aneksijo navdušeno pozdravljal. Kar se tiče domnevne izurjenosti Žumberčanov v nemščini je povedal: »Znano je, da je v vseh nemških humorističnih listih stoječa figura: »Bruder Jovo, wenn er deutsch spricht«. In ta »Bruder Jovo« tako nemško tolče, da bi dobro bilo, ko bi graničarji tukaj poslanca imeli.«<sup>25</sup> Dr. Zarnik se je čutil tudi poklicanega, da izrazi svojo ljubezen do Hrvatov: »Reklo se je tudi, da bi Hrvatje zahtevali še več od nas, ako bi imeli zase historično pravo. Jaz sem mnenja, da ako bi nas Hrvatje zahtevali do Krke, bi se mi z vso silo uprli, ako bi nas pa zahtevali, kakor hočejo Starčevićjanci, vse, ter bi nam sredstvo povedali, po katerem pridemo pod hrvatsko upravo, bi jaz z entuzijazmom rekel: Le vzemite nas!«<sup>26</sup> Zanimiva je tudi Zarnikova obrazložitev, zakaj so Slovenci leta 1869 vendarle glasovali za priključitev Žumberka. Vojna krajina (oziroma »Krvava košulja«) je takrat še obstajala, germanizacija je bila v polnem teku, to pa bi lahko zavrli le tako, da bi »odtrgali en del te krvave košulje«. Sedaj, ko je situacija drugačna in je Vojna krajina del »slovanske« Hrvaške, bi bilo tako trganje škodljivo. Še več: »Bil bi greh!«

Večina deželnega zbora je vseeno podprla zahtevo po kranjskem Žumberku in začela so se dolgotrajna a neplodna pogajanja. Katoliška stran je svoje mnenje radikalno spremenila že čez nekaj let. Za časa obhodov posebne mešane komisije za Žumberak, se pravi poleti 1883, se je časopis Slovenec odkrito spraševal: »Ali ne terjata pravica in poštenost, da se ta nekdanji del Kranjske zopet združi s Kranjsko?«<sup>27</sup> Ugotovil je, da je Vlah popolnoma navezan na Kranjca in da je Kranjec tisti, ki mu da prislužiti krajcar. Glede narodnih razlik so pri Slovenecu svetovali kar asimilacijo, češ: »Tesneje pa, ko bo občevanje, bolj se bo tudi jezik zbližal.«<sup>28</sup> Prav tako so odkrito zagovarjali pravno stališče nasproti narodnemu: »Ali naj si je tudi res, da

<sup>23</sup> Ibid.

<sup>24</sup> Ibid.

<sup>25</sup> Ibid., str. 240, Poslanec Zarnik.

<sup>26</sup> Ibid.

<sup>27</sup> Slovenec, 28. 7. 1883.

<sup>28</sup> Ibid.

<sup>29</sup> Slovenec, 16. 6. 1883.

avstrijska habsburška država je zavetnica vseh narodov, vendar pa ni ustanovljena na novejšem načelu prekucuhov. To izvrševati zmore le toliko časa, dokler ostane, kar je bila: zavetnica prava in pridobljenih pravic.«<sup>29</sup>

Leta 1896 se je pokazalo, da je na katoliško usmerjeni strani takšno mnenje povsem prevladalo. Kanonik Karol Klun, Fran Povše ter tovariši so namreč deželnemu zboru predlagali naj opomni vlado, da bo sklenila novo gospodarsko pogodbo z Ogrsko tako, da bodo obvarovani interesi kranjske produkcije. Sporazumi o gospodarskih vprašanjih z Ogrsko so se načeloma sklepali vsakih deset let.<sup>30</sup> Obenem so pozvali vlado naj pri ponovitvi sporazuma z Translajtanijo »uredi razmerje /.../ glede žumberškega in marijindolskega okraja /.../ in omenjena okraja utelesi deželi Kranjski.«<sup>31</sup> Klun se je na razpravo v deželnem zboru dobro pripravil in kolegom poslancem priredil pravo zgodovinsko predavanje. Hrvatov taktično ni obtoževal, dočim je za obstoječe stanje obtožil hinavske Madžare. Ti bodo z Žumberakom ravnali tako, kot so ravnali z Reko. Ne bodo ga privoščili Hrvatom, zadržali ga bodo za sebe in veselo sekali gozdove. »Žumberčanom bi se v tej zvezi jako trda godila, ker bi prišli iz dežja pod kap in bi bili kakor Slovaki v ogrskem kraljestvu.«<sup>32</sup>

Liberalna stran nad takšnimi idejami ni bila navdušena. V Slovenskem narodu se je lahko prebralo: »Ker je pa v narodnem interesu želeti dobrih odnosov z brati Hrvati, je vsekako vprašanje, če je povsem umestno, da se bi vprašanje sedaj reševalo.« Brez obtoževanja klerikalcev enostavno niso mogli: »Do sedaj je naša dežela skoro čisto rimsko – katoliška, a Žumberčanje pa so grški katoličani in bati se je kacega verskega razpora, posebno ker je mogoče, da bi jih pregoreči naši duhovniki skušali pridobiti za rimsko katoličanstvo.«<sup>33</sup> Kljub temu so liberalci Klunov predlog podprli. Nenazadnje je bil zelo pri srcu njihovim novim zaveznikom v podobi kranjskih Nemcev.

Načelo liberalcev »nočemo, a vseeno bomo« je v deželnem zboru zagovarjal Ivan Tavčar. Najprej je kanonika Kluna spomnil, da je pred petnajstimi leti drugače razmišljal in da je podpisal diametralno nasproten predlog.<sup>34</sup> Klun pa je spremembo mnenja utemeljil z zahtevami realpolitike: »Že takrat smo iskreno hrepeneli po dolenski železnici ter smo bili pripravljeni v dosego njeno marsikaj žrtvovati, ker se je sploh širila trditev, da Madžari odločno nasprotujejo /.../«<sup>35</sup> Mnenje, da se bo kranjsko finančno stanje s priključitvijo te dežele izboljšalo, je Tavčar označil za smešno: »Ako je kanonik Klun govoril in sanjal, da se bo iz Žumberka dal za našo deželo izčrpati tisti milijon, ki ga sedaj potrebujemo, so to le gole sanje /.../ Kajti, četudi Žumberk pripade h Kranjski, ne bo posledica to, da bi bili gozdovi last Kranjske dežele, ako bi tako bilo, dobro, potem zahtevajmo Žumberk, in če ga nam Ogrji z lepa ne dajo, prisilimo jih z vojsko! (Veselost).«<sup>36</sup> S tako pasivnim okrajem bodo po njegovem mnenju samo stroški. Kljub temu so Tavčar in tovariši za Klunov predlog glasovali. Vendar je Tavčar odkrito priznal, da mu diši predvsem odškodnina za tamkajšnje gozdove: »Če hočejo imeti Ogrji Žumberške šume, morajo totransko državno polovico primerno odškodovati. Za to se gre, ne pa, da dežela Kranjska dobi majhen, beraški okraj. /.../ glasoval bom za resolucijo upravnega odseka, dasiravno v drugim stojim glede Žumberškega vprašanja še vedno na tistem stališču, na katerem je leta 1881 stala narodna stranka in ž njo prijatelj Klun.«<sup>37</sup>

<sup>30</sup> Fran Zwitter, *Nacionalni problemi v Habsburški monarhiji*, Ljubljana, 1962, str. 138.

<sup>31</sup> Slovenec, 4. 1. 1896.

<sup>32</sup> Objavljeno v: Slovenec 24. 1.–28. 1. 1896.

<sup>33</sup> Slovenski narod, 28. 1. 1896.

<sup>34</sup> Stenografični zapisnik štirinajste seje Deželnega zbora ljubljanskega z dne 8. februarja 1896, str. 329.

<sup>35</sup> Slovenec, 28. 1. 1896.

<sup>36</sup> Stenografični ...

<sup>37</sup> Ibid., str. 332.

Dejstvo, da je bil predlog v Kranjskem deželnem zboru sprejet soglasno, ni spremenilo položaja. Uresničili so se namreč Miklošičevi strahovi iz leta 1871. Obe strani sta se še naprej neplodno obmetavali z različnimi zgodovinskimi in »oportunistnimi« dokazi. Hrvaška stran je celo uporabila arheološko metodo, s katero je hotela dokazati obstoj dveh Žumberkov (kranjskega Sichelberga in hrvaškega Sichelburga)<sup>38</sup>. Začasna hrvaška uprava, ki je trajala vse do konca habsburške monarhije, pa ni preprečila usode, tipične za težko dostopna in obmejna področja: pojav množičnega izseljevanja in staranja prebivalstva.<sup>39</sup>

### S u m m a r y

#### **The Forgotten Region of Žumberak, or How a Borderland Area Confused Slovene Politicians**

Marko Zajc

In the 19<sup>th</sup> century, Slovene politicians were divided into two sides; while one supported the then prevalent concept of natural law the other favored a concept based on historical circumstances. This was especially evident in the case of Žumberak, a hilly area on the southern slopes of the Gorjanci mountains. Before it was settled by the *Uskoki* and converted into a military frontier called *Vojna krajina* (War March) in the 16<sup>th</sup> century, Žumberak had been part of the duchy of Carniola. During the period of disbanding the military organization, the so-called *krvava košulja* (blood-stained shirt) between 1871 and 1881, the area was awaiting a new master. Neither the politicians in Zagreb nor those in Ljubljana could decide whether because of historic reasons the area should be incorporated into Carniola, or due to ethnographic and purely practical reasons it should become part of Croatia. Since Žumberak was positioned along the border between both sides of the Austro-Hungarian monarchy this almost-forgotten little patch of land became the subject of discussions in the highest political circles; this also reflected the complex relations between Vienna and Budapest. Torn between two options and agonizing over which one might be better, Slovene politicians were unable to reach a decision. This was primarily due to two reasons: the »historic« annexation of Žumberak was not in accord with the »natural« idea of *Zedinjena Slovenija* (United Slovenia), and yet the fear of the German danger from the north persuaded Slovenes that in order to progress Slovenia should become inseparably connected with South Slavs.

Most Slovenes in Carniola preferred the historic concept. As early as March 1861 the *Novice* newspaper shamelessly summoned their southern neighbors to »return Reka and Šumberk.« The highest imperial order dated August 19, 1869 ordered gradual dissolution of the War March, which led the Carniolan Provincial Assembly to unanimously (together with the votes of Slovene representatives) support the enforcement of Carniolan rights. A year and a half later the discord between the interests of Carniola and those of the pro-Yugoslav Slovene political elite led the author of an article in the *Slovenski narod* newspaper to advise all Slovenes not to opt for annexation. He clearly stated that »since Slovenes do not plan to be separated from the South for ever it might be useful for them to allow Croatia to have one of its parts wedged into Carniola, and this wedge could later be used to pull the rest of Slovenia to the South.« Miklošič was another one who influenced Slovene public opinion on the subject. In his speech before the State Assembly on May 11, 1871 he rejected the annexation on behalf of some »faded lines on parchment« and correctly predicted Croatian procrastination techniques during negotiations. Different from the German majority that was in favor of the historic principle, Slovene

<sup>38</sup> HDA, PRZV (fond 78), šk. 248, Izvješće o odkopanju starog grada Žumberka; Anton Koblar, Čegav je Žumberk? Izvestja muzejskega društva za Kranjsko VIII/1898, str. 136; Slovenec 3. 10. 1898.

<sup>39</sup> Nada Hranilović, Žumberčani – Subetnička grupa u Hrvata, Migracijske teme, zagreb 1990, str. 605.



representatives that took part in the Carniola Provincial Assembly on October 14, 1881 decided against the annexation even though they did acknowledge the rights of Carniola »since the justice would otherwise be offended.« The Catholically-oriented fraction changed its opinion in 1883 and started to defend the idea of annexation; this opinion prevailed until the 1890's. During the discussion on the subject at the Provincial Assembly on February 8, 1896 the liberals sided with the Catholic and the German parties and bashfully supported the annexation; this was because the practical liberals aspired to the compensation for the Žumberak forests. With the view that first it had to be established to which side it really belonged, Žumberak was temporarily annexed to Croatia in 1881. This »temporary« provision nevertheless lasted until the end of the Habsburg monarchy. Fran Šuklje once stated that »the position of Žumberak was unique in Europe in that its inhabitants were the only Europeans who before the beginning of the 20<sup>th</sup> century had no constitutional rights whatsoever nor did they send their representatives anywhere.«

## HISTORIA

### znanstvena zbirka oddelka za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani

V zbirki HISTORIA, ki jo izdaja oddelk za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, so do sedaj izšle monografije:

**Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas : zbornik, Lipica, 29. maj – 1. junij 1996.** – Ljubljana 1997. – 1.000 SIT

**Mojega življenja pot : spomini dr. Vladimirja Ravniharja.** – Ljubljana 1997. – 1.500 SIT

**Janez Peršič, Židje in kreditno poslovanje v srednjeveškem Piranu.** – Ljubljana 1999. – 1.000 SIT

**Mikužev zbornik.** – Ljubljana 1999. – 2.000 SIT

**Dragan Matič, Nemci v Ljubljani.** – Ljubljana 2002. – 1500 SIT

Navedene knjige lahko dobite na Filozofski fakulteti, v knjižnici oddelka za zgodovino, Ljubljana, Aškerčeva 2 (tel. 01/241-1200).

